

ДОКЛАД

ПРЕДВИЖДАНИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ЗЕЛЕНЧУКОПРОИЗВОДСТВОТО

Средносрочни тенденции – 2023 година

Ноември 2018

доц. д-р Божидар Иванов, д-р Даниела Димитрова

Изпълнител: Екип на Център за икономически изследвания в селското стопанство към Института по аграрна икономика – София - www.capa-bg.com.

Финансиран с подкрепата на Фондация Америка за България по проект „Укрепване на аналитичния капацитет и публичната дейност на Центъра за икономически изследвания в селското стопанство - САРА”.

Важно: Всички мнения и твърдения, изразени в това или във всяко друго издание на САРА, са такива на техния автор и/или издател и не отразяват непременно възгледите на Фондация „Америка за България“ или на нейните директори, служители или представители.

Всички становища, изказвания и/или заключения, изразени в тази публикация са на авторите и не отразяват непременно позицията на Института по аграрна икономика.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	3
ОСНОВНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ДОПУСКАНИЯ И ГЛОБАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В ЗЕЛЕНЧУКОПРОИЗВОДСТВОТО	4
Макроикономическа среда.....	4
Световно предлагане и търсене на зеленчуци	5
ПРЕДВИЖДАНИЯ ЗА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ.....	7
Площи	7
Производство.....	8
Средни добиви.....	9
Оранжевийно производство.....	10
ПРЕДВИЖДАНИЯ ЗА ТЪРСЕНЕТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ.....	11
Потребление	11
Преработка.....	12
Износ и внос на зеленчуци.....	13
ЦЕНИ	16
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	17
ПРОДУКТОВИ БАЛАНСИ	18
Продуктов баланс при домати	18
Продуктов баланс при пипер	19
Продуктов баланс при краставици и корнишони	20
ЛИТЕРАТУРА.....	21

УВОД

САРА предвижданията в сектор „Зеленчукопроизводство” включват трите основни вида отглеждани в страната: домати, пипер и краставици. Те имат най-голямо производствено и потребителско значение. В доклада се прави анализ на състоянието и развитието на световното зеленчукопроизводство с акцент върху разглежданите 3 култури и изследване на настоящата ситуация и предвиждания в средносрочен хоризонт за вътрешно производство, потребление, преработка и търговия. Целта на този доклад е да представи количествените и стойностните предвиждания за базовите индикатори, които характеризират тези сектори, очертавайки основните тенденции и посоки на развитие.

Настоящият доклад е 4-ят поред посветен на този сектор, като неговото разработване следва общата методика използвана от САРА за моделиране на подотрасловия четириъгълник – „зърно и маслодайни култури”, „мляко”, „месо” и „зеленчуци”. В САРА моделирането се прилагат най-общо два подхода. Първият е трансмисионен, където българската цена е свързана със световната цена, представена от значим външен пазар и нейното изменение копира очакваното движение на световните пазари. При този подход, конкретните предвиждания за цените на световните пазари са предоставяни от Изследователския институт по храни и аграрна политика (FAPRI) към Университета на Мисури и тези ценови предвиждания са пренасяни на вътрешния пазар. Този подход се прилага в секторите „Зърнени и маслодайни култури” и „Месо”. Вторият подход е посредством изграждане на собствена система на търсене-предлагане, която чрез постигане на пазарно равновесие извежда българската цена. Имен-

но това е подходът, възприет при моделите „Зеленчукопроизводство” и „Мляко”. При моделиране на „Зеленчукопроизводството”, спецификите са повече защото за разлика от модела за „млякото”, тук не се интерлинкват външни цени. Причините за това са две, първата е защото липсват налични такива предвиждания и прогнози от външни източници, а втората, че пазарът на зеленчуци е много специфичен, отличаващ се с висока сезонност, голяма ценова динамика и ниска стоковост.

Това са ограничения на изследването, които се допълват и от използването на „разширена частично равновесна” система на моделиране, която не предполага даването на пълна картина на икономическите процеси и пазари. За преодоляване на тези ограничения в модела за „Зеленчукопроизводство” са търсени решения. Направена е оценка, доколко вносната цена се адаптира към вътрешния пазар по отношение на производството и потреблението. Допълнителните изследвания показват, че поради спецификите на пазара на зеленчуци се наблюдава висока адаптивност, като вносните цени отразяват текущата ситуация на вътрешния пазар. България е силно зависима от импорта на домати, пипер и краставици, поради което равновесната цена се определя от еластичността на търсенето на крайния продукт, зависещ от вносната цена. Ето защо цените на едро и дребно у нас обичайно са по-високи отколкото тези в страните главни вносителки на тези продукти и когато производството у нас е притеснено заради природни затруднения, а навън производството е нормално, цените у нас се държат по-високо, заради адаптационното поведение на вносните цени.

В работата до момента на модел „Зеленчуци“ се установява, че процента на грешка при „+1 година“ е в рамките на около 13% по отношение на количествата на общо търсене и предлагане и 8% при цените. В сравнение с останалите разглеждани секторни модели, нивата на грешка са приблизително по-високи по отношение на количествените индикатори и на средни равнища, погледнато за цените. Степента на неточност, специално за количествените показатели е на прага на приемливост, като с натрупване на информация и разкриване на особеностите, както за функциониране на пазара, статистическите характеристики и работата на модела, ще може да се повиши прецизността и релевантността.

Погледнато по същество, производството на домати, пипер и краставици към 2018 г. не се развива еднопосочно. През последните години се забелязва известно съживяване при производството на домати, докато се отчита регрес при пипера. Оказва се, че природните, климатични предимства и изградените тра-

диции в тази област не са достатъчни, за да се постигне конкурентоспособност и да се развива зеленчукопроизводството, а пред тях се нареждат организационните, технологични и ресурсни фактори.

Положението на целия сектор започва да се влошава с началото на реструктуриране и пазарно трансформиране на селското стопанство през 90-те години на миналия век. В началото на века (2000-2003 година), дялът на зеленчукопроизводството в общата селскостопанска продукция се повишава и достига 19%. Само 10 г. след това през 2013 г. достигаме дъното в това производство, изразено като дял от селскостопанската продукция равняващ се на 3,4%. Намалението във физическия обем на продукцията за последните 25-30 години е около 2,5 пъти, като през 90-те години на миналия век, общият обем на зеленчуци е около 1 млн.т., а между 2000 – 2010 година е вече около 700 хил.т., а след 2010 г. около 450 хил.т.

ОСНОВНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ДОПУСКАНИЯ И ГЛОБАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В ЗЕЛЕНЧУКОПРОИЗВОДСТВОТО

Макроикономическа среда

Актуализираните предвиждания вземат предвид очакванията за развитието на макроикономическата среда в страната. Моделът на САРА работи с около 10 ключови макроикономически показатели, чиито стойности се вземат от различни външни източници. Тези макроикономически променливи са в много голяма степен зависими от състоянието и динамичните процеси в световната икономика и пряко и косвено се отразяват на българското зеленчукопроизводство.

Българската икономика е малка и отворена, като зависимостта от външни ресурси е голяма, както по отношение на основния капитал, така и за осигуряване на междинното

потребление. Макроикономическите показатели, които са интегрирани в САРА моделите са: валутните курсове, икономическият растеж, инфлация, доходи, население и др. Заради увеличаване на доходите и у нас и в световен мащаб нараства потреблението и търсенето и то най-вече на качествени и здравословни храни, такива каквито са зеленчуците. Силната световна икономика, изразяваща се в ниска безработица (5,5% по данни на Международната организация по труд), растящи доходи на населението, както и оптимистичните очаквания сред бизнеса и населението, водят до стабилно търсене на храни, което поддържа пазара на храни и търсенето на зеленчуци. По данни на НСИ, brutните парични доходи на

човек от домакинството в България са се увеличили с около 7% през 2018 г. в сравнение с година по-рано, като средногодишно за последните 5 години, ръстът на доходите е с 5,5%. Потребителската инфлация от своя страна до м. септември, 2018 г. е около 2,3%, а инфлацията на хранителните продукти е около 2,9%. Това означава, че инфлацията у нас през настоящата година е дърпана нагоре повече от цените на храните, отколкото от другите стоки и услуги. Това означава, че в последните години брутните доходи на домакинствата в страната изпреварват, както ръста на БВП, така и на инфлацията, което генерира увеличение на потреблението на различни стоки, но най-вече на такива, където доходната еластичност е по-висока.

Зеленчуците са до голяма степен такава стока, като те са по-високо еластични, както по отношение на доходите, така и на цените, съпоставено с останалите 3 разглеждани производствени групи в САРА изследванията.

Всичко тези макроикономически тенденции въздействат, както върху потреблени-

ето посредством доходите, инфлацията, безработицата и населението, така и върху предлагането, чрез валутните пазари и разходния дефлатор. Разходният дефлатор включва изменението на цените на основните средства за производство в земеделието (горива, електроенергия, торове, препарати и др.), като историческите данни са взети от НСИ, а бъдещото изменение на индекса е заложен от IHS Global Insight. Характерното през 2018 г., което продължава още от 2017 г., е нарастване разходите за производство. Ако цената на суровия петрол през 2017 г. бе около 55 долара за барел, в края на 2018 г., вече е 85 US\$, а цената на карбамида от средно 210 US\$/т през 2017 г., е около 245 US\$, далеч все още от равнищата около 300 US\$ преди 6-7 години. От началото на м.ноември, 2018 г., цената на петрола слезе до около 60 US\$ за барел, което е стимулиращо за производството, но може да е сигнал за световна рецесия, извън земеделието и да се отрази на заетостта и доходите, като това ще рефлектира върху пазара на зеленчуци и в България и света.

Таблица 1. Предвиждания на основни макроикономически показатели до 2023 г.

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Номинален БВП (млн. лв.)	101 984	104 432	106 938	109 505	112 133	114 824
Реален БВП (млн. лв.)	99 218	101 021	104 192	106 980	109 701	113 565
Население (мил.)	6,95	6,90	6,85	6,78	6,73	6,67
Обменен курс лв./долар	1,62	1,60	1,55	1,60	1,65	1,65
Реален БВП/човек, лв.	14267,26	14650,46	15218,52	15770,58	16307,42	17022,64
Средногодишна инфлация, %	2,79	3,38	2,64	2,36	2,22	1,11

Източник: САРА, на основата на прогнози от IHS Global Insight, НСИ и национални експертни оценки

Световно предлагане и търсене на зеленчуци

Оставяйки настрана плодовите зеленчуци (дини, пъпеши, тикви и др.), най-разпространени в световен мащаб през 2017 г., по данните на Рабобанк, по произведени количества са: домати (170 млн.т.), лук (95 млн.т), краставици (82 млн.т), пиперът е на 7

място (40 млн.т). Доматите са и най-търгуваният зеленчук и съставляват 22% от обема на зеленчуковата търговия, докато пипера е на 2 място с дял от 12%, а износните количества на краставиците възлизат на 6%. Сред основните страни производителки

на домати се нареждат Китай с 39%, Индия с 13% и Турция с 9%, а по отношение на търговията - Мексико и Холандия, които заемат първите места в експортната класация. Световната търговия с домати през 2016 и 2017 г. възлиза между 9,4-9,9 млрд. долара. САЩ (25%), Германия (7%) и Франция (6%) са трите най-големи вносителки на домати в света. ЕС е нетен вносител на домати (пресни и охладени), като внесените отвън домати възлизат на 568 хил.т. (2017 г.), а износът на Общността се равнява на 132 хил.т. Общото производство в ЕС за същата година е около 17 млн.т, което се оценява на 13% по-малко отколкото през 2017 г. Средното потребление на човек от населението в ЕС през 2018 г. ще е между 34-35 кг.

При преработката на домати се установява, че за последните 20 години, световната търговия с домати по-малко се увеличава с рекорден годишен темп от 4,7%, от 1,4 млн.т през 1997 г. до 3,2 млн.т през 2017/18 г. Ръстът за миналата година е само 1%, което показва постепенно изчерпване на търговския потенциал. Най-голямо увеличение през тези години по данни на IHS има на износа от Китай, който през 1997/98 г. е заемал дял 8% от световната търговия, а вече достига 26%. Страните от Западна Европа продължават да доминират, но присъствието им във външната търговия пада от 55% през 1997/98 г. до 35% през 2017/18 г.

Световното производство на краставици през 2017 г. възлезе на около 82 млн.т., което е 2% повече отколкото през 2016 г. За последните 5 години се отчита почти 19% ръст на световното предлагане, като безспорен лидер е Китай с 83%, а много след тях са Иран с 2%. За последните години европейските страни са водещи експортъри на краставици в света, като от обща стойност на

търговията 2,8 млрд. долара, Испания, Мексико и Холандия формират 64%.

Производството на сладък пипер в света достига около 40 млн.т. през 2017 г. Производството расте с 3% годишно в последните години. Най-голям производител е Китай с 51%, Мексико – 8% и Турция – 7%. Стойността на световната търговия със сладък пипер възлиза на 6 млрд. US\$. Трите лидери в износа са: Мексико – 22%, Испания – 21% и Холандия – 17%. Според водещи аналитични агенции в следващите години се очаква стабилен ръст в търсенето на пипер (зелен и червен), както и на запазване силното търсене на краставици, докато при домати се предвижда задържане.

Пазарната и ценовата конюнктура в Европа през 2018 г. при зеленчуците се отличава с относително високи цени, което се дължи на по-слабата реколта, специално при полското производство. Засушаването през това лято в голяма част от Западна Европа доведе до по-ниски добиви, като в Италия, която е водеща при домати за консервната промишленост се отчита между 20-30% по-малко продукция. Цените на основните зеленчуци в Европа през това лято са по-високи от миналогодишните. Пикът на цените при домати беше достигнат в началото на м.октомври – около 1,2 евро/кг за цена на едро в основните страни в ЕС – Испания и Холандия. Към края на месеца те започнаха да се поуспокояват и са около 0,9-1 евро/кг. Средногодишните цени на едро при домати в страните основни производителки на домати в ЕС се движат в рамките на 0,8-0,9 евро/кг, а през 2017 г., заради лошата зима се покачиха до 1,05 евро/кг, а за цялата 2018 г. се очаква да бъдат около 0,9 евро/кг.

При краставиците, ценовата ситуация през годината бе относително спокойна, на фона на проблемите със зеленчуците, отг-

леждани преобладаващо на открито. В най-големите ЕС производителки средните цени за 2018 г. се очаква да бъдат в рамките на 1-1,15-1,2 евро/кг, което е с около 20% под нивото от 2017 г., и приблизително на средните нива за последните 5 години. При пипера, цените на едро в основните производителки в ЕС отбелязват ръст, като през есента на 2018 г., те вече са между 0,9-1,0 евро/кг и вероятно ще бъдат с около 10% по-високи отколкото са били през миналата 2017 г.

Трябва също да се отбележи, че поради значителната обезценка на турската лира през 2018 г., цените в Турция, която е един от

най-големите доставчици на зеленчуци, включително домати и пипер за Европа и основно у нас, цените бяха с около 30-40% по-ниски отколкото обичайно. Например, в Турция, основната страна доставчик на червени чушки вид “Капия” у нас, цената по време на прибиране на реколтата бе около 0,30 евро/кг, докато у нас цените на едро през есента на 2018 г. се колебаеха в диапазона 1-1,2 лв/кг. До края на 2018 г. се очаква цените да нарастват, което е продиктувано от нормалното сезонно увеличение, което се наблюдава всяка година.

ПРЕДВИЖДАНЯ ЗА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ

Площи

Анализът на официалните данни, изнесени от МЗХГ сочи, че през 2017 г. 2,2% от обработваемата земя в страната са използвани за производство на зеленчуци. За сравнение през 2016 г. този процент беше 1,7%. Положителното изменение се дължи предимно на увеличението в размера на откритите площи в стопанствата – от 59,3 хил. ха на 73,8 хил. ха (+24,5% на годишна база). Площите, предназначени за оранжерийно производство възлизат на 966 ха, като се отчита слабо намаление (с 3,6%) спрямо регистрираните 1 002 ха през 2016 г.

В сравнение със същата година се наблюдава намаление при площите на плодните зеленчуци, едновременно в абсолютен размер – с 9 311 ха, и като относителен дял в структурата на общата реколтирана площ – от 48% до 27%. Основната причина е в драстичното свиване на площите с тикви – с 9,9 хил. ха по-малко в сравнение с 2016 г. Редуцирането на списъка с отглежданите зеленчуци на открити площи, допустими за подпомагане по схемата за обвързана подкрепа доведе до промяна в поведението на земе-

делските производители. Установено е, не само при зеленчукопроизводството, но и при почти всички останали сектори, където има обвързано или друго целево подпомагане, че площите, а не производството силно се повлияват в посока получаване на допълнителна подкрепа.

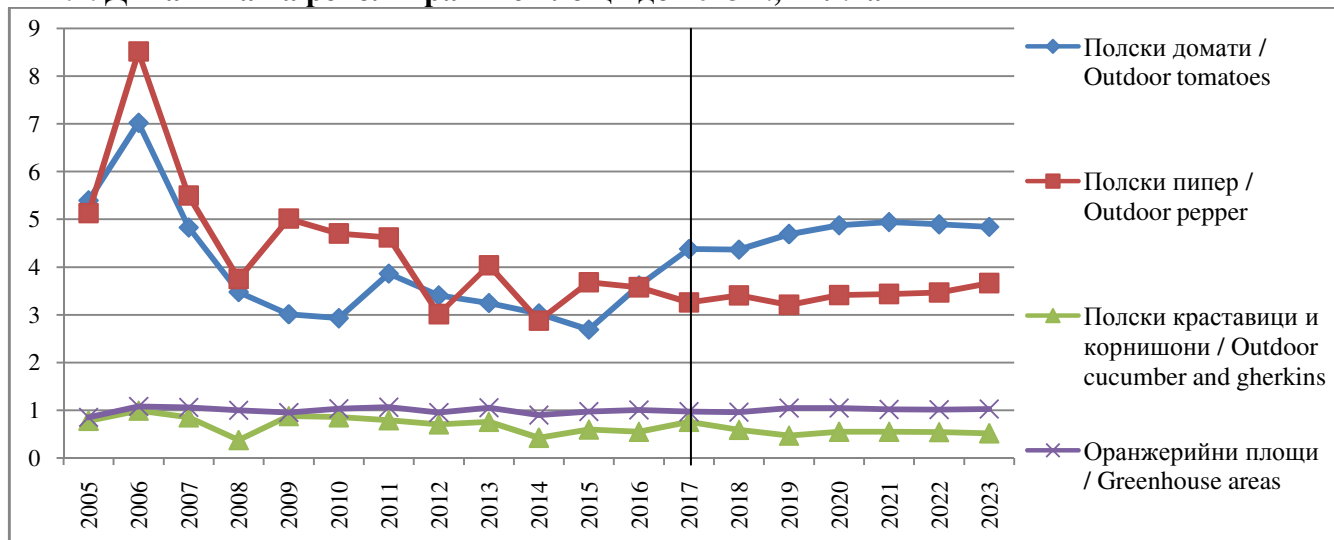
При домати, пипера, краставици и корнишони, те заемат 43% от реколтираните площи на плодните зеленчуци. Общата им площ през изминалата година достигна най-високото си равнище за последните пет години – 8,4 хил.ха. Посоченият размер е почти на нивото от 2010 г. и малко над равнището от 2013 г., но е с над 74% по-малък от средният размер на площите за периода 2002-2003 г. Увеличение се наблюдава при площта на домати – с 763 ха повече спрямо 2016 г., както и при краставиците и корнишоните – с 209 ха, докато при пипера се наблюдава намаление с 305 ха.

Очакванията са през настоящата година общите площи да се задържат около 8,35 хил. ха. Площта на полските домати се очаква да се запази около 4,36 хил. ха, при пипера е възможно леко увеличение до 3,4 хил. ха

(+4,5% на годишна база), а при краставиците се очаква намаление до 0,59 хил. ха (-22,2%). В средносрочна перспектива се прогнозира

много слаб темп на увеличение на общата площ - до около 9 хил. ха.

Фиг.1. Динамика на реколтираните площи до 2023 г., хил.ха

Източник: САРА по данни на „Агростатистика” - МЗХ,

Производство

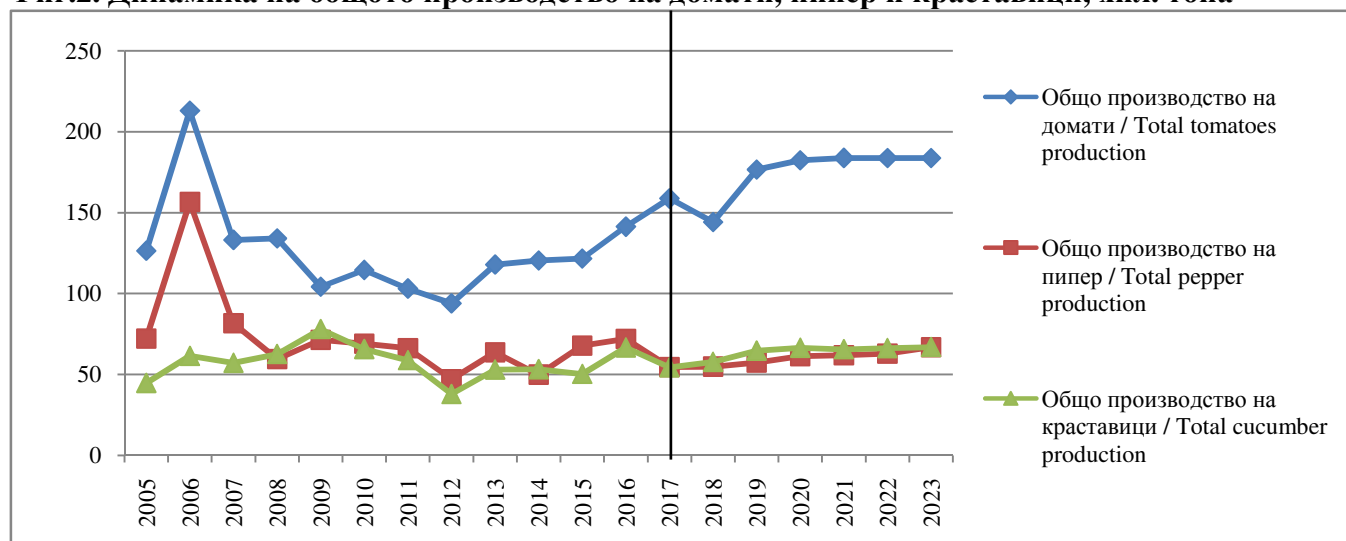
Общото количество на произведената продукция от разглежданите три групи зеленчуци през 2017 г. е 267,7 хил. тона, което е с 4,3% под нивото от 2016 г. Производство на домати продължава да се разраства, достигайки 158,8 хил. тона, като това е най-високото равнище през последните 10 години. Растежът на потребителското търсене на пресни домати, извън сезона на тяхното производство, добрата доходност за производителите, както и възможностите за разширяване на експорта са основните стимули, провокиращи развитието на производството.

Производството на пипер и краставици през изминалата година спадна под отчетните нива на предходната година. Намалението е по-съществено при пипера – с 24%. Силната ценова конкуренция на вносната продукция от съседни държави – Турция и Македония, наред със спецификата на агротехниката, са сред водещите фактори, задържащи развитието на традиционното произ-

водство на пипер. Намалението при производството на краставици през 2017 г. спрямо 2016 г. е с 18%, като причините могат да се търсят в провалената на места реколта вследствие на природни бедствия, както и в силно конкурентната среда на европейския пазар. През 2018 г. се очаква производството на домати да се понижи до 144,2 хил. тона, което е малко над нивото от 2016 г. Оценките произтичат от неблагоприятните климатични условия на годината. Производството ще се повиши по-чувствително при краставиците – до 57,8 хил. тона (+6%) и по-слабо при пипера – до 54,86 хил. т. (+1%).

В средносрочен план се прогнозира най-съществен ръст при производството на домати - с 32% на база съпоставка между средното за периода 2019-2023 г. спрямо 2014-2018 г. Основания за прогнозата са благоприятната ценова конюнктура и очакванията за повече оранжерийно производство. Очакваното увеличение при производството на краставици е с 17%, а при пипера – с 4%.

Фиг.2. Динамика на общото производство на домати, пипер и краставици, хил. тона

Източник: САРА по данни на „Агростатистика” - МЗХ

Средни добиви

Ниското равнище на средните добиви, едновременно със съществената вариация по години, са двата основни проблем по отношение конкурентоспособността на производството на зеленчуци в България. Полученият среден добив от полски домати през 2017 г. е 23,4 т/ха, което е с 11% под средното равнище за предходните три години – 26 т/ха. Оценките са за нов спад през 2018 г. – до около 20,6 т/ха, което се обуславя от неблагоприятните условия на годината. Трябва да се отчете също, че заради обвързаната подкрепа, която се разпределя на площ, една част от площите се засаждат не с цел продукция, а получаване на субсидии, което води до изкривяване на картината.

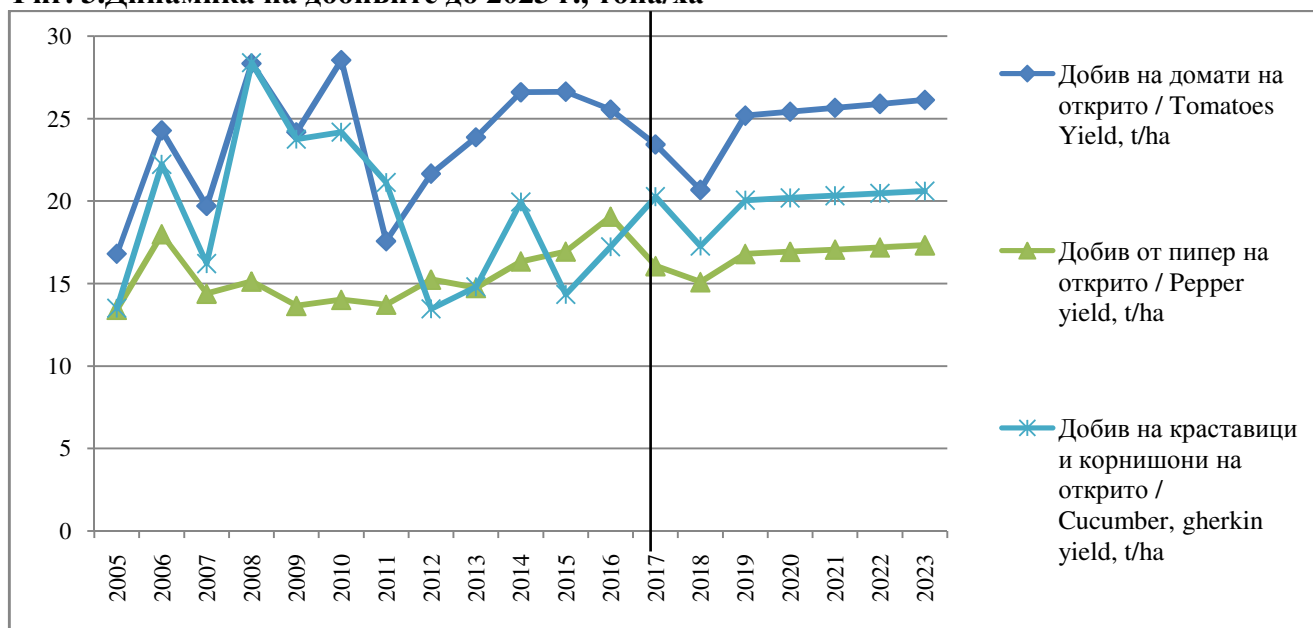
По-ниски средни добиви са отчетени и при отглеждания на открито пипер – 16 т/ха през 2017 г. спрямо 19 т/ха през 2016. Това равнище се доближава до постигнатото през 2014 г. и 2015 г., което е показателно, че една част от проблемите с конкурентоспособността

та на родното производство са в неговата ефективност.

Повишение на средните добиви през изминалата година се наблюдава единствено при краставиците, които достигнаха 20,3 т/ха (+17% на годишна база). При тази група зеленчуци, произвеждани на открито, годишната вариация в стойностите на показателя е най-значителна, като между 2010 и 2017 г. те се движат в границите между 13,4 т/ха до 24,2 т/ха.

Сериозните и все още неразрешени проблеми в сектора, свързани със силна фрагментираност на производството, ресурсната ограниченост за навлизане на нови технологии и неработещата система за предаване на знание и опит по оста „наука-практика” не вещаят постигане на по-съществено развитие на продуктивността в средносрочен аспект. Очакванията са средните добиви да са между 25-26 т/ха при домати, около 20 т/ха при краставиците и около 16-17 т/ха при пипера.

Фиг. 3. Динамика на добивите до 2023 г., тона/ха

Източник: САРА по данни на „Агростатистика” - МЗХ

Оранжерийно производство

Значението на оранжерийното производство за поддържане целогодишното предлагане на пазара на пресни зеленчуци ще става все по-голямо, предвид тенденциите за високо целогодишно търсене. Относителният дял на произведената в оранжерии продукция в общото количество на продукцията от зеленчуци варира между 12% и 17% през периода 2013-2017 г.

През 2017 г. основен дял в оранжерийното производство в страната заемат домати – близо 55%. От 2013 г. насам производството на оранжерийни домати постоянно се разширява, като през изминалата година достигна своя връх от 56,2 хил. тона. Противоположна е ситуацията при краставиците. Производственият обем спадна до 39,2 хил. тона, което е с 31% по-малко от произведеното количество през 2016 г. Наблюдават се съществени колебания в обема на произведената продукция от оранжерийни краставици по години, което може да се обясни с ко-

нюнктурните изменения, както на вътрешния пазар, така и като цяло за ЕС, където българското производство заема сравнително по-голям дял.

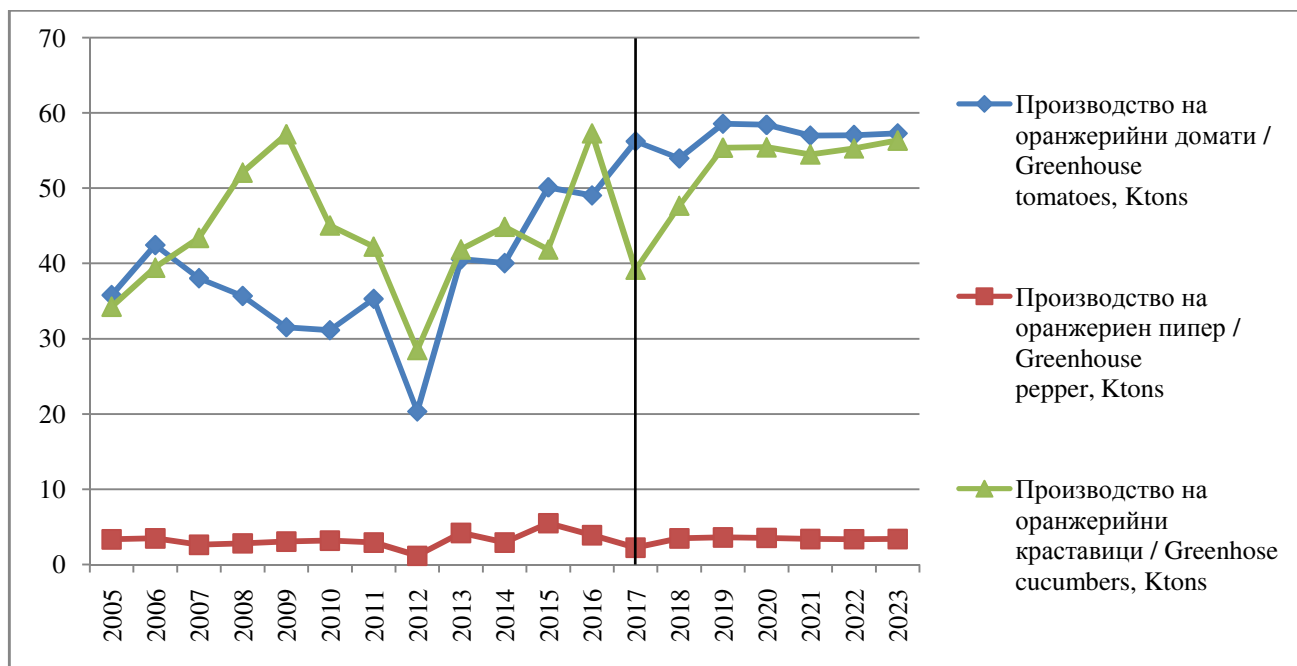
Производството на оранжерийен пипер за втора поредна година отбеляза намаление, като количеството на произведената продукция – 2,2 хил. тона представлява 4,4% от общото производство на пипер в страната.

В структурата на общата оранжерийна площ по-голяма част заемат полиетиленовите оранжерии – 589 ха. Площта на стъклените оранжерийни комплекси е почти двойно по-малка – 377 ха. Значителният размер на инвестициите, необходими за стартиране на бизнеса в съчетание с високия риск за тяхната възвръщаемост ограничават предприемаческите интереси в тази насока. Голямата част от съоръженията са остарели, което, освен че не позволява разгръщане на производствената дейност в по-големи мащаби, създава известна несигурност относно ста-

билността на произвежданите количества през годините. Реализацията на продукцията е друг съществен проблем в пряка връзка с

маломерността на производствените единици.

Фиг.4. Динамика на оранжерийното производство до 2023г., хил. тона

Източник: САРА по данни на „Агростатистика” - МЗХ

Предвид значителния размер на средствата, необходими за изграждане на стъклени оранжерии, както и сравнително високите производствени разходи, не може да се предвиди по-съществен ръст при оранжерийното

производство в средносрочна перспектива. По прогнозни данни производството на домати ще се движи между 57-58 хил. тона, на краставици – между 54-56 хил. тона, а на пипер – малко над 3 хил. тона годишно.

ПРЕДВИЖДАНЯ ЗА ТЪРСЕНЕТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ

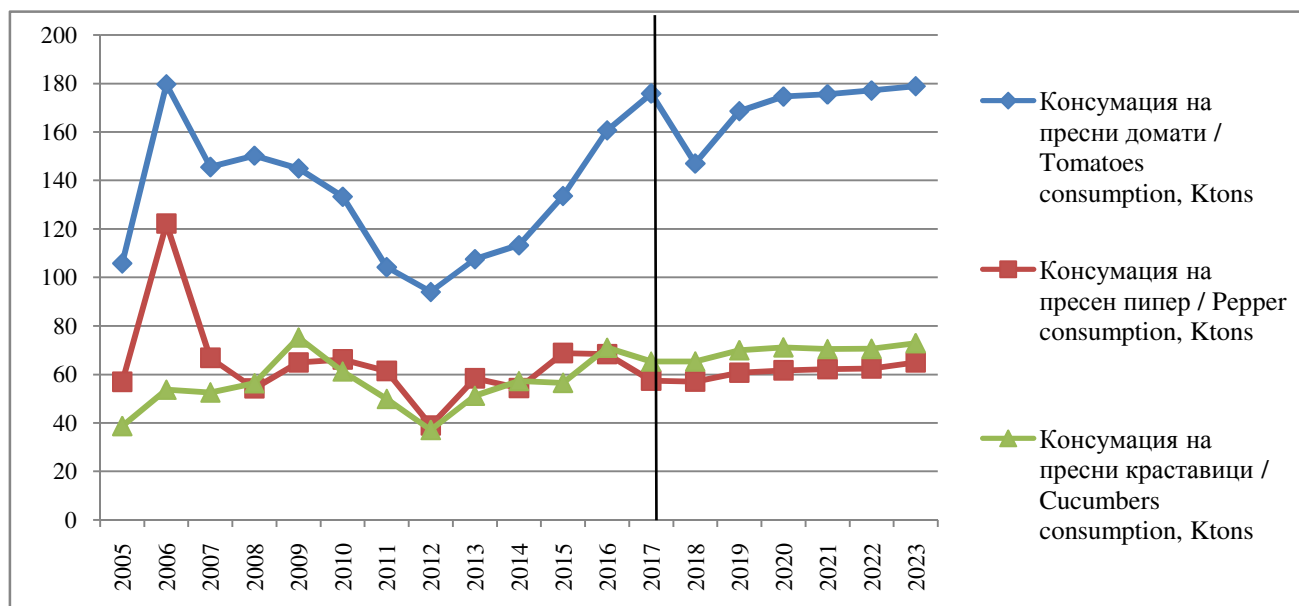
Потребление

Ниското равнище на консумация на плодове и зеленчуци, особено сред децата и подрастващите е широко дискутиран проблем, както в Европа, така и в глобален план. По данни на OECD (2016) от анкетиранияте през учебната 2013/2014 г. момичета на 15 годишна възраст в страната ни 43% консумират зеленчуци ежедневно, като при момчетата този процент е по-нисък - 32%. Разширяването на производството е предпос-

тавка за повишаване на потреблението на пресни зеленчуци, като не бива да се изключва влиянието на фактори, като доходи, образование, вкусови предпочитания и др.

Ретроспективният анализ на данните показва, че най-силно се увеличава потреблението на домати. По оценки на САРА консумацията средно на лице от домакинство през 2005 г. е около 19 кг, като нараства до 30 кг/човек през 2017 г.

Фиг.5. Потребление за прясна консумация на домати, пипер и краставици, хил.тона

Източник: САРА по данни на НСИ

Развитието на потреблението на краставици е в същата посока – от 6 кг през 2005 г. до 9 кг през 2017 г. При пипера се наблюдават спад в консумацията, като от 13 кг/човек през 2005 г. потреблението пада до 11 кг. Обяснение може да се търси във факта, че все още голяма част от потребените количества са от собствено производство, което намалява чувствително. Подобряването на

Преработка

Реализираните постъпления от износ възлизат на 134,8 млн. евро, което е с 6,9% над нивото от 2016 г. и с 85,5% повече от реализираната стойност през 2007 г. За втора поредна година имаме положителен търговски баланс от търговията с преработени плодове и зеленчуци. Стойностният размер на нетния износ е 7,9 млн. евро и превишава постигнатия размер в предходната година – 5,3 хил. евро. Това е положителен белег в контекста на развитието на преработвателната промишленост и показва потенциала за нарастване на добавената стойност в подсек-

жизнения стандарт, най-вече сред населението в големите градове, е предпоставка за прогнозиране на ръст при консумацията на пресни зеленчуци в средносрочен план. Очаква се потреблението на пресни домати да се увеличи с 19% средно за периода 2019-2023 г. спрямо 2014-2018 г., при краставиците – с 12%, а при пипера – с 2%.

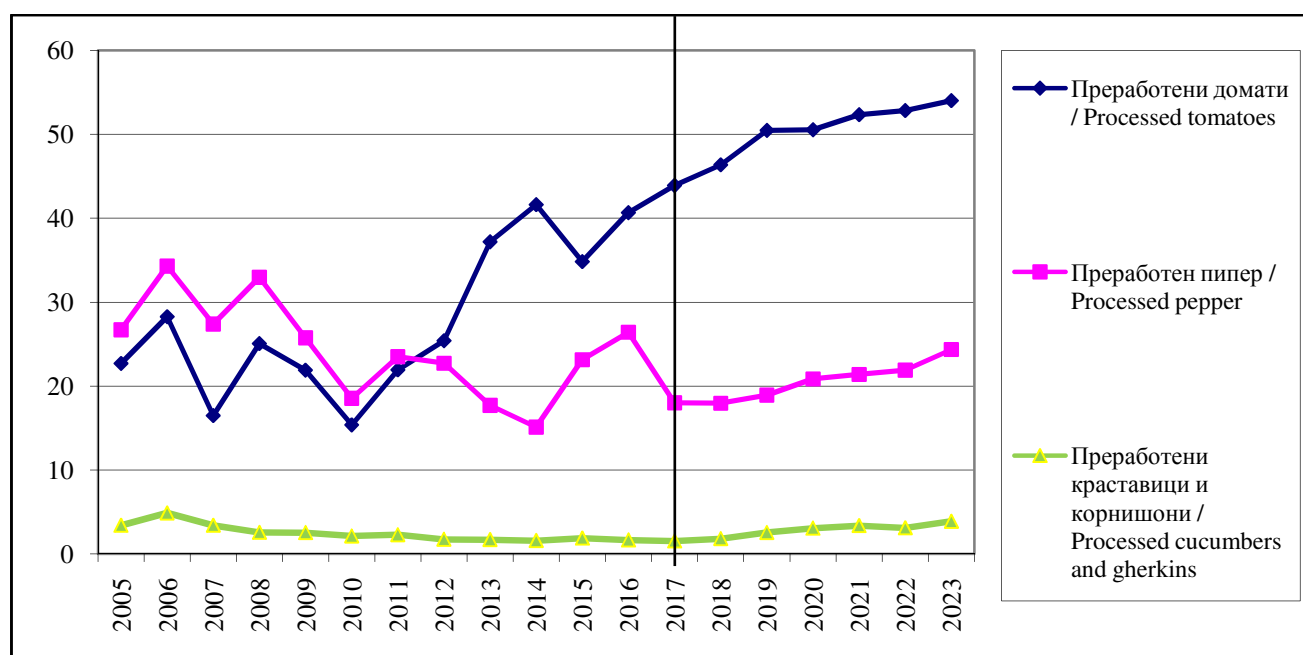
тора. Все пак трябва да се отбележи, че както при външната търговия с консервирани домати, така и при търговията с консерви от краставици и корнишони салдото е отрицателна величина. Наблюдаваната тенденция през последните три години показва устойчиво нарастване на преработката на домати, като количеството, преработено през 2017 г. достигна 43,9 хил. тона, което е с около 26% над нивото от 2015 г. Очакванията са това да продължи и през следващите няколко години. Според предвижданията количеството на преработените домати средно за периода

2019-2023 г. ще е около 52 хил. тона, което е с 25% над равнището от 2014-2018 г.

Основанията за предвиждане на посочения ръст са очакванията за повишаване на търсенето на консерви, и най-вече на консервирани домати, домати пюрета и концентрати, което се движи от растящото търсене на готови храни, потребностите на заведенията за обществено хранене и обектите за настаняване на туристи. Подобна е тенденцията в рамките на ЕС, където средното равнище на консумацията на преработени домати през периода 2014-2016 г. е 20,5 кг на глава от населението, като се очаква плавно нарастване до 21 кг през 2030 г.

Предвижда се количеството на преработения пипер да нарасне слабо като достигне 21,4 хил. тона средно за следващите 5 години. По-съществено ще е увеличението при преработката на краставици и корнишони, която се задържаше на изключително ниско равнище в предходните години – 1,69 хил. тона за периода 2014-2018 г. Количеството на преработените краставици се очаква да достигне 3,18 хил. тона осреднено за 2019-2023 г. Основанията за извеждането на такива изводи се обосновават от тенденцията на намалението на дела на домашно приготвените консерви в общото потребявано количество.

Фиг. 6. Преработени количества домати, пипер и краставици, хил. тона

Източник: САРА по данни на НСИ

Износ и внос на зеленчуци

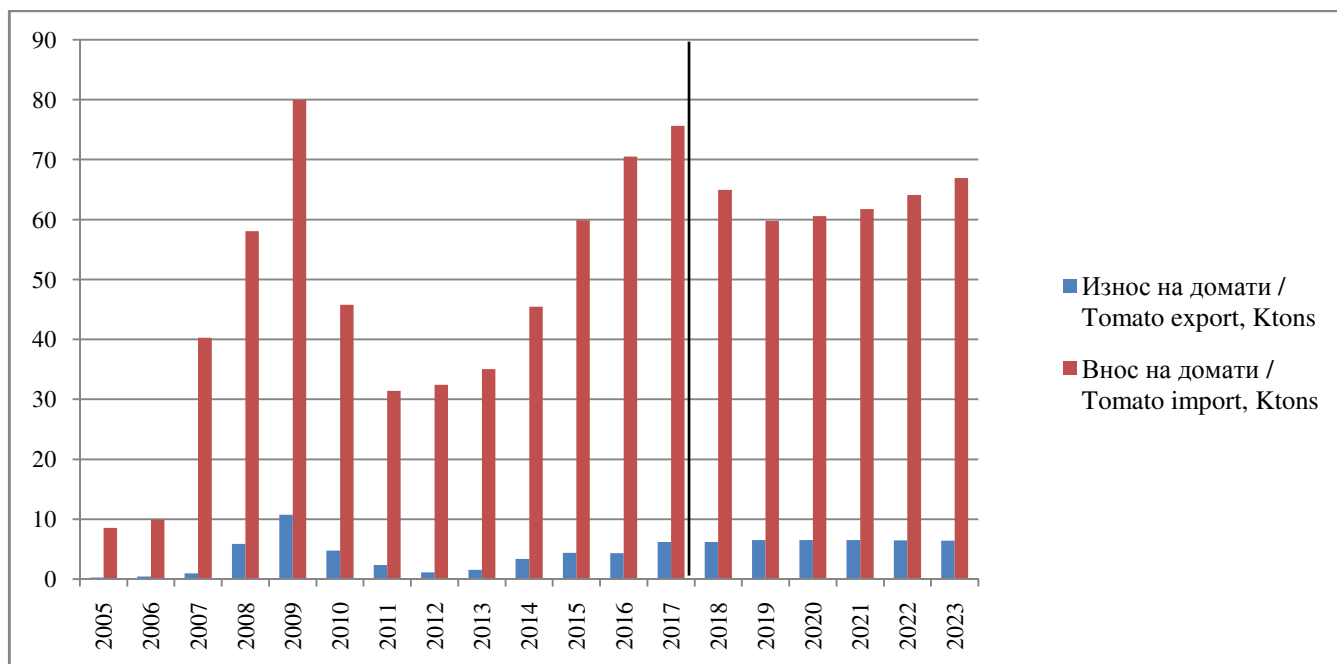
При задържането на ниски нива на производството на зеленчуци в страната и липсата на индикация за съществено развитие в средносрочен план, България ще продължи да бъде нетен вносител и при трите разглеждани групи зеленчуци. Трайната тенденция на увеличение на вноса на пресни домати

продължи и през 2017 г. като количеството на импорта достигна 75,7 хил. тона, което е със 7% над нивото от предходната година и със 141% над равнището от 2011 г. Увеличението на вноса е провокирано от недостига на оранжерийна продукция на пазара през зимните месеци. Повишават се и потребнос-

тите на преработвателната промишленост. С оглед на двете посочени тенденции очакванията са сравнително високото равнище на вноса да се задържи в средносрочна перспектива. Поради прогнозираното разширяване на вътрешното производство на домати, най-

вече от гледна точка на оранжерийното, е вероятно темпът на растеж при вноса да се забави. Средното количество на вносната продукция за периода 2019-2023 г. – 62,6 хил. тона ще е малко под средното за предходните пет години – 63,3 хил. тона.

Фиг.7.Динамика при износа и вноса на домати, хил. тона

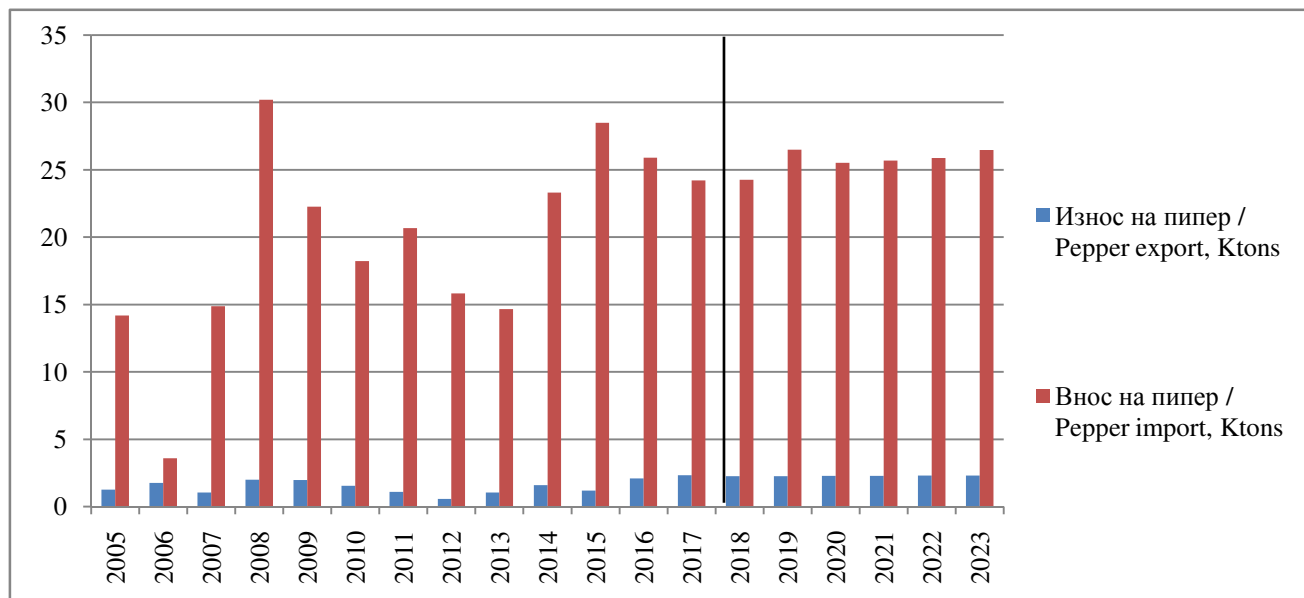

Източник: САРА по данни на НСИ

През периода 2014-2017 г. вносът на пипер в страната ни се повиши, като ежегодно внасяните количества варират между 23,3 до 28,5 хил. тона. Натискът на евтина продукция от Турция е един от факторите, задържащи растежа на производството в страната. Загубата на пазарни позиции е най-отчетлива при краставиците и корнишоните, където от 2013 г. насам вносът ежегодно се увеличава. През 2017 г. в страната са внесени рекордни 20,4 хил. тона. Увеличението е с 59,3% спрямо 2013 г. и с 67% спрямо 2007 г. През същата година са изнесени едва 5,9 хил. тона

краставици, което се доближава до нивата от годините преди присъединяване на страната ни към ЕС. Явно е, че българската продукция изпитва проблеми в преодоляването на ценовата конкуренция на вноса.

Фиг. 8. Динамика при износа и вноса на пипер, хил. тона

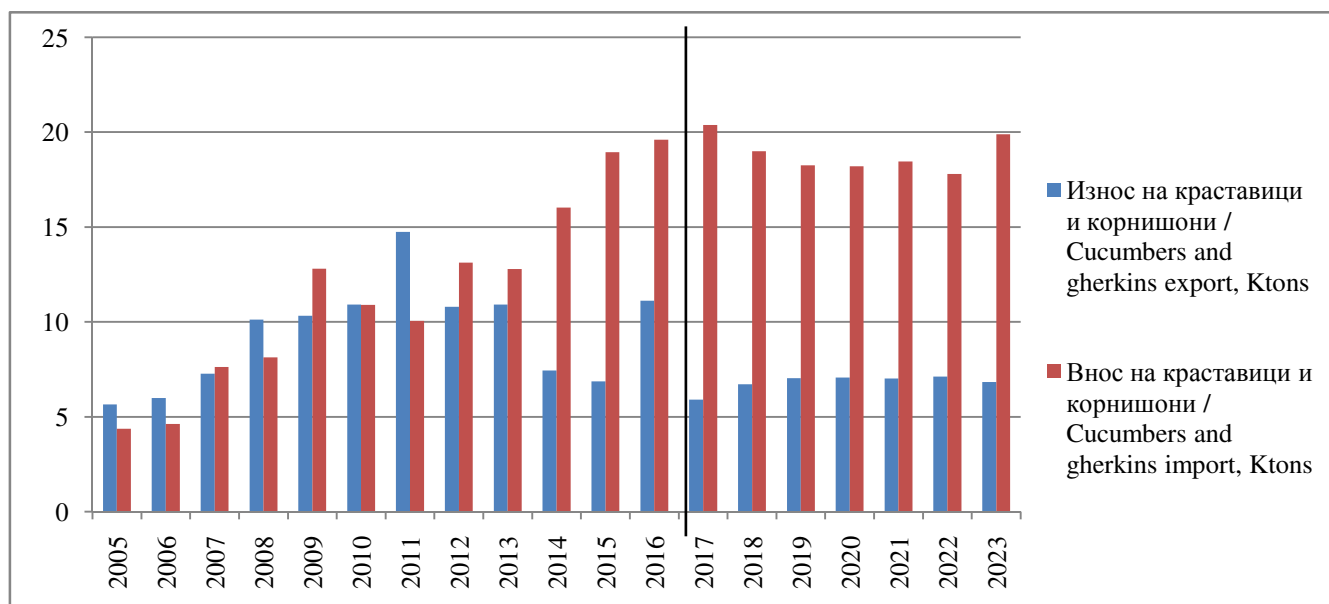

Източник: САРА по данни на НСИ

Начините за справяне с предизвикателствата опират до стабилизиране на производството и по-конкретно до оптимизиране на производствените разходи в оранжерията. Предвид очакванията за, макар и слабо, разширяване на производството на краставици

и корнишони в средносрочен план, не се предвижда съществено увеличение на вноса. Осредненото количество на импорта за периода 2019-2023 г. ще е около 18,5 хил. тона, което е малко под нивото от 2014-2018 г. – 18,8 хил. тона.

Фиг. 9. Динамика при износа и вноса на краставици, хил. т

Източник: САРА по данни на НСИ

Тази прогноза може да търпи корекция при евентуален спад в количеството на добитата в страната продукция. Възможностите за разширяване на експорта не са много го-

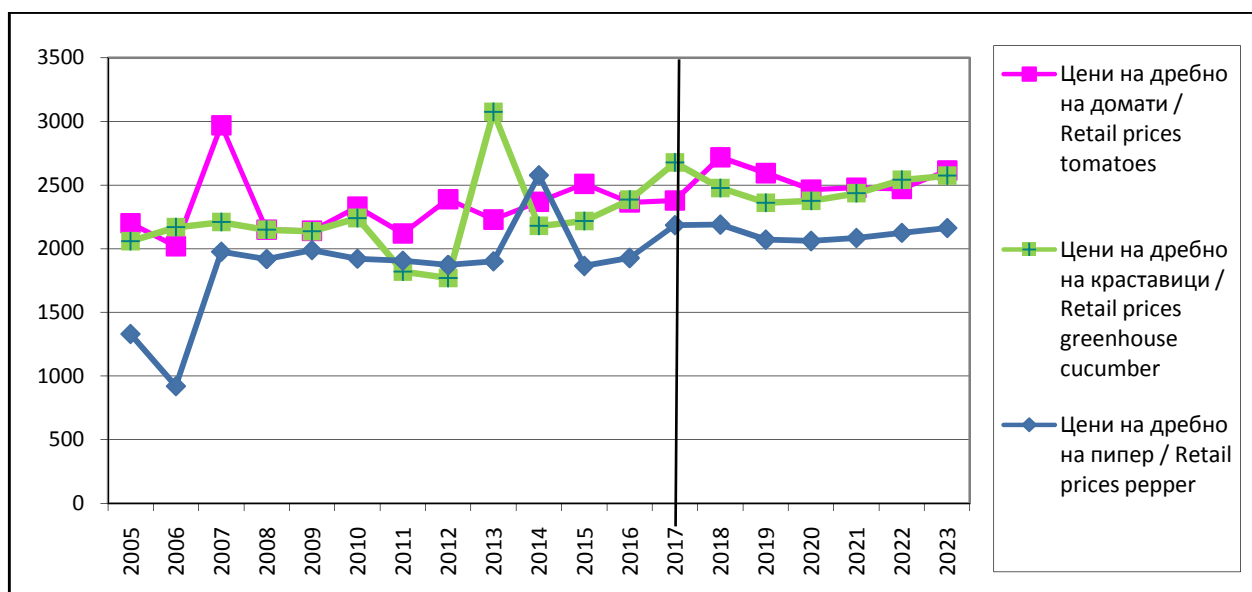
леми, предвид състоянието на производството в страната и възходящата тенденция на предлагането от страна на държави като Полша, Турция, Русия и Украйна.

ЦЕНИ

Високият дял на вноса в количеството на консумацията и при трите групи зеленчуци определя същественото влияние, което цените на вносната продукция оказват върху равнището на изкупните цени, а оттам и върху цените на дребно в търговската мрежа. При изкупните цени на отглежданите на открито домати се наблюдава съществена вариация по години през периода 2013-2017 г. – между 463 лв./тон и 711 лв./тон, което е резултат от годишните колебания на производството. В същото време цената на домашните оранжерийно производство се задържа стабилно около и над 1 лв./кг, което прави това производство привлекателно за инвестиции от гледна точка на производителите.

През същия период цените на дребно задържаха относително високото си равнище предимно спрямо доходите на потребителите, движейки се в границите между 2,23 и 2,25 лв./кг. Поради по-слабите пазарни позиции на производителите по веригата на предлагане, цените се формират и поддържат от търговците на едро и дребно. С ратифицираната от ЕК в края на м. октомври нова държавна помощ за сертифициране на стопанства в сектор „Плодове и зеленчуци” по стандарта GLOBAL G.A.P може да се очаква поне частично решение на този проблем в средносрочна перспектива, най-вече по отношение позициите на малките и средни стопанства.

Фиг. 10. Динамика на цените на дребно на домати, пипер и краставици, лв./тон

Източник: САРА по данни на НСИ

Предвижда се през следващия 5 годишен период ценовото равнище да се повишава, в резултат от растящите производствени разходи, отразявайки най-вече увеличението на цените на енергията и горивата и растящото заплащане на труда в земеделието. Най-сериозно ще е увеличението при цените на дребно на домати, които се прогнозира да се движат между 2,50 и 2,70 лв./кг. При краставиците леко ще се повишат изкупните цени на оранжерийната продукция, чието средно равнище за периода 2014-2018 г. дос-

тигна около 1,17 лв./кг. В следващия период 2019-2023 г., изкупните цени се предвижда да бъдат на нива средно около 1,21 лв./кг, което ще се отрази и на средното равнище на цените на дребно – около 2,46 лв./кг.

Силният натиск на вноса е вероятно да да доведе до понижение в изкупните цени на пипера през следващите години, като средно за периода 2019-2023 г. се очаква те да са около 735 лв./тон. Цените на дребно ще се движат между 2,10 и 2,20 лв./кг.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

- Засушаването през това лято в голяма част от Западна Европа се отразява на производството на зеленчуци и води до по-високи цени на зеленчуците в сравнение с предходни години;
- По-високите цени на вносните зеленчуци и значителната зависимост от импорта се отразяват на родните цени. Средногодишните цени на дребно ще отбележат вероятно ръст при домати с около 16% в сравнение с 2017 г., достигайки 2,82 лв/кг, без изменение при пипера – 2,89 лв/кг и понижение с 8% при краставиците, до 2,48 лв/кг.
- Очертаващите се два основни проблема пред този сектор – организационен, свързан с реализация на продукцията за получаване на най-добрите пазарни условия и производствен, за постигане на по-висока ефективност и производителност, продължават да пречат за преодоляване на стагнацията в зеленчукопроизводството;
- В средносрочен план може да се очаква постепенен ръст във вътрешното производство и при 3 вида – домати, пипер и краставици, но вносът ще остане значителен, а самозадоволяването ще си остане на нива 0,75;
- Проблемът с работната сила също е критичен фактор. Компликацията идва, че не всичко опира до заплащането на труда, а съществени са и условията на труд и мотивацията. Дългосрочните решения са в технологичното модернизиране, за което се изискват капиталови ресурси;
- Намалява делът на натуралното снабдяване в общото потребление на зеленчуци, като между 2010-2017 г., по оценки на САРА, то се свива от около 32% при домати и 23% при пипера и краставиците, до 26% при домати и 13% при пипера и краставиците.
- По оценки на САРА около 60% от реализираните домати чрез различните търговски канали извън преработката идват от внос, докато при пипера и краставиците вносните количества представляват приблизително 35%;
- При подпомагане на преработвателните предприятия трябва да се търси интегриран подход, като се стимулира не само създаването на собствени насаждения, но и интегрирането на други производители за съвместна дейност.

ПРОДУКТОВИ БАЛАНСИ

Продуктов баланс при домати

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
					хил. ха				
Открити площи	2,7	3,6	4,4	4,4	4,7	4,9	4,9	4,9	4,8
					тон/ха				
Средни добиви	26,63	25,55	23,43	20,68	25,18	25,42	25,66	25,90	26,13
					хил. тона				
Производство	121,6	141,4	158,8	144,2	176,6	182,3	183,8	183,8	183,8
Внос	59,9	70,5	75,7	64,9	59,8	60,6	61,8	64,0	66,9
Общо предлагане	181,5	211,9	234,4	209,1	236,4	242,9	245,6	247,8	250,7
Потребление	177,1	207,6	228,2	202,9	229,9	236,4	239,1	241,3	244,4
Преработка	34,8	40,7	43,9	46,4	50,5	50,5	52,3	52,8	54,0
Човешка консумация	133,6	160,7	175,9	147,0	168,6	174,7	175,6	177,1	178,9
Загуби	8,7	6,2	8,4	9,5	10,8	11,2	11,2	11,3	11,4
Износ	4,4	4,3	6,2	6,2	6,5	6,5	6,5	6,5	6,4
Общо търсене	181,5	211,9	234,4	209,1	236,4	242,9	245,6	247,8	250,7
					лв./тон				
Цени полски домати	462,7	711,1	538,7	688,2	692,2	663,6	666,8	664,8	696,7
Цени оранжерийни домати	1041,89	946,28	1050,68	1237,40	1171,84	1139,72	1143,36	1141,00	1176,95

Продуктов баланс при пипер

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
					хил. ха				
Открити площи	3,7	3,6	3,3	3,4	3,2	3,4	3,4	3,5	3,7
					тон/ха				
Средни добиви	16,94	19,05	16,06	15,09	16,80	16,93	17,06	17,19	17,32
					хил. тона				
Производство	67,8	72,0	54,5	54,9	57,5	61,3	62,0	62,9	66,9
Внос	28,5	25,9	24,2	24,3	26,4	25,5	25,7	25,9	26,6
Общо предлагане	96,3	97,9	78,8	79,1	83,9	86,8	87,7	88,8	93,5
Потребление	95,1	95,8	76,5	76,8	81,6	84,5	85,4	86,4	91,2
Преработка	23,1	26,4	18,0	17,9	18,9	20,9	21,4	21,9	24,3
Човешка консумация	68,8	68,3	57,5	57,1	60,7	61,7	62,1	62,6	64,9
Загуби	3,2	1,1	1,0	1,8	1,9	1,9	1,9	1,9	2,0
Износ	1,2	2,1	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3
Общо търсене	96,3	97,9	78,8	79,1	83,9	86,8	87,7	88,8	93,5
					лв. /тон				
Цени полски пипер	641,5	626,3	805,4	795,5	714,2	707,2	723,0	751,0	776,87

Продуктов баланс при краставици и корнишони

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
					хил. ха				
Открити площи	0,6	0,5	0,8	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
					тон/ха				
Средни добиви	14,35	17,23	20,27	17,27	20,05	20,19	20,33	20,47	20,61
					хил. тона				
Производство	50,3	66,7	54,4	57,8	64,6	66,5	65,6	66,2	66,9
Внос	18,9	19,6	20,4	19,0	18,3	18,2	18,5	17,8	19,9
Общо Предлагане	69,3	86,3	74,8	76,8	82,9	84,7	84,0	84,0	86,8
Потребление	62,4	75,1	68,9	70,2	75,7	77,5	77,0	76,8	80,1
Преработка	1,9	1,7	1,5	1,8	2,6	3,1	3,4	3,1	3,8
Човешка консумация	56,5	71,0	65,3	65,4	70,0	71,2	70,5	70,6	72,9
Загуби	4,0	2,5	2,0	3,0	3,2	3,2	3,2	3,2	3,3
Износ	6,9	11,1	5,9	6,7	7,0	7,1	7,0	7,1	6,8
Общо търсене	69,3	86,3	74,8	76,8	82,9	84,7	84,0	84,0	86,8
					лв./тон				
Цени полски краставици,	879,7	771,1	757,2	655,3	617,3	622,3	641,7	676,8	687,3
Цени оранжерийни краставици	1199,53	1024,29	1221,64	1211,24	1179,32	1183,51	1199,82	1229,32	1238,20

ЛИТЕРАТУРА

1. Food and Agriculture Policy Research Institute. <http://www.fapri.missouri.edu>
2. Eurostat Agriculture Statistics: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>
3. FAO Statistics. <http://faostat.fao.org/site/342/default.aspx>
4. Fresh Plaza „News section”. <http://www.freshplaza.com/>
5. Hortidaily.com. “News section”. <http://www.hortidaily.com>
6. Rabobank 2017. “The European Fresh vegetable sector. Green light for greenhouse”. https://research.rabobank.com/far/en/sectors/regional-food-agri/european_fresh_vegetable.html
7. Аграрни доклади, 1998-2017, МЗХ
8. МЗХ, „Агостатистика“ 1998-2017г.
9. НСИ, Статистически годишници 2000 –2016г.
10. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>
11. OECD/EU, 2016, Health at a Glance: Europe 2016: State of Health in the EU Cycle, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264265592-en>.
12. European Commission. EU agricultural outlook for the agricultural markets and income 2017-2030, https://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/medium-term-outlook_en